

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Paweł Jaskulski

Twórczość filmowa i literacka Janusza Nasfetera

Niniejsza praca stanowi monografię twórczości filmowej i literackiej Janusza Nasfetera (1920-1998) – jednego z wielu zapomnianych autorów kina polskiego. Choć badacze co jakiś czas analizują dzieła tego artysty, do tej pory nie powstała zwarta praca naukowa uwzględniająca jego cały dorobek twórczy. Jest on na tyle różnorodny, że pozostaje w opozycji do wielu dotychczasowych ujęć, w których dominuje tendencja do opisywania tylko jednego aspektu działalności Nasfetera. Zazwyczaj artykuły na ten temat oscylują wokół filmów dziecięcych i wojennych. Koncentracja na gatunku wojennym jest przejawem pewnego zwrotu w stosunku do filmografii autora *Rannego w lesie*, co nie zmienia faktu, że wciąż jest on pamiętany przede wszystkim jako twórca filmów dla dzieci oraz o dzieciach. Mimo że dokonał on na tym polu rzeczywiście wiele, to mamy jednak do czynienia ze znacznym ograniczeniem, ponieważ aktywność artystyczna Nasfetera wykraczała nie tylko poza filmy dziecięce, ale i poza kino w ogóle. Równocześnie był on przecież cenionym i nagradzonym autorem opowiadań i nowel dla dzieci. Literatura wprawdzie nie odegrała takiej roli w jego karierze jak działalność filmowa, ale nie należy jej bagatelizować. Umiejętności pisarskie z pewnością były przydatne przy tworzeniu scenariuszy zarówno tych adaptowanych, jak i oryginalnych.

Rozprawa rozszerza i porządkuje wiedzę na temat kariery Janusza Nasfetera. W słowie wstępnym nakreślone zostały współczesne trendy w polskim filmoznawstwie, w którym nadal dominuje oprócz kryterium estetycznego tendencja do ciągłego zajmowania się twórczością tych samych reżyserów, a także skłonność do opisywania zagadnień związanych z polityką i polską historią. Jednocześnie w tej części wywołu pojawiają się uwagi – wykorzystujące najnowsze badania – dotyczące pojęcia „kanonu”. Okazuje się, że jest to pojęcie rozmyte, zależne od kontekstu użycia, często subiektywne. Rozważania te prowadzą do rysu metodologicznego. Do pisania o artystach pokroju Nasfetera – czy traktując rzecz szerzej o wszystkich artystach epoki PRL – bardzo pomocne są ustalenia przedstawicieli „nowego historyzmu”, którzy zawieszają między innymi podział na „kanoniczne” i „niekanoniczne” w kulturze.

W rozdziale pierwszym w sposób diachroniczny została opisana sylwetka twórcza Janusza Nasfetera. Przedstawione są w nim kolejne etapy kariery reżysera z uwzględnieniem

pracy w Wytwórni Filmów Oświatowych – okresu rozpoznanego w niewielkim stopniu – a także wybrane fakty biograficzne, niepozostające bez wpływu na realizacje filmowe twórcy *Mojej wojny, mojej miłości*. Pokróćce omówiono też scenariusze niezrealizowane, np. *Wronie gniazda* na podstawie prozy Marka Nowakowskiego.

Rozdział drugi jest poświęcony twórczości dziecięcej, czyli tej części zainteresowań Nasfetera, którym pozostał wierny przez większość kariery z kilkuletnią przerwą w latach sześćdziesiątych. Omawiane filmy są opisane w perspektywie synchronicznej, dlatego poszczególne tytuły pojawiają się w rozmaitych kontekstach, np. obrazu szkoły, dojrzewania psychofizycznego, relacji dzieci z dorosłymi. Wszystkie aspekty są osadzone w literaturze pedagogicznej, psychologicznej i seksuologicznej. Takie odwołania pozwalają rzucić nowe światło na – sprawiające wrażenie archaicznych – filmy dziecięce Nasfetera. Ciekawe odczytania umożliwia też porównanie scenariuszy z ich kinową realizacją. Przykładem takiego rozwiązania są w rozdziale drugim *Motyle* oraz *Abel, twój brat*. Ważnym wątkiem tego rozdziału jest też działalność literacka bohatera rozprawy. Okazuje się, że takie utwory jak *Mustang*; czy *Młody, dziki ptak* pozostają w ścisłym związku znaczeniowym z dziełami filmowymi.

W rozdziale trzecim dokonano analizy filmów wojennych Janusza Nasfetera, np. *Ranny w lesie*; *Weekend z dziewczyną*; *Długa noc*; *Moja wojna, moja miłość*. Istotną kwestią tej części pracy jest tło historyczno-polityczne. Warunki powstawania tych dzieł – zwłaszcza *Długiej nocy* – były bardzo specyficzne. Trudno w oderwaniu od tych uwarunkowań pisać o filmach powstałych w epoce PRL-u. Dlatego zostały zrekonstruowane okoliczności towarzyszące pracy Nasfetera nad wyżej wymienionymi tytułami. Z tego powodu wiodące źródło stanowią materiały archiwalne: protokoły z posiedzeń komisji kolaudacyjnych, różne wersje scenariuszy. Pozwalają one na pełniejsze zrozumienie ostatecznego kształtu tych filmów, a także przyczyn niedopuszczenia do eksploatacji *Długiej nocy*. Ważnym wnioskiem wynikającym z analizy jest – zdaniem autora – zachowanie przez reżysera autorskiej odrębności, poprzez co jego twórczość wojenna wyróżnia się w polskim kinie historycznym.

W rozdziale czwartym opisano najmniej znane oblicze kina Janusza Nasfetera. Analiza i interpretacja między innymi takich filmów jak *Niekochana*; *Moja wojna, moja miłość*; *Długa noc* dowodzi, że tematyka erotyczna fascynowała artystę w równym stopniu co tematyka dziecięca. W tej części wywodu zostaje zachowana synchroniczność opisu, ponieważ większość z omawianych filmów pojawia się już we wcześniejszych partiach rozprawy. Niemniej jednak wątki miłosne, np. w *Mojej wojnie, mojej miłości* czy *Długiej nocy* pełnią bardzo ważną funkcję w fabule.

W zakończeniu zamieszczono podsumowanie pracy, wnioski końcowe, a także refleksje na temat tego w jakim stopniu są one nowe względem poprzednich ustaleń, na ile mogą stanowić punkt wyjścia dla dalszych badań.

Paweł Jaszkowski

